

**Володимир Гнатюк. Життя та
його діяльність в галузі
фольклористики,
літературознавства та
мовознавства**

КУПИТИ

У пропонованому виданні розглянуто життя та наукову діяльність В.М. Гнатюка — українського етнографа, фольклориста, мовознавця, літературознавця, мистецтвознавця, перекладача та громадського діяча, уродженця Тернопільщини. Для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів, викладачів, учителів-словесників, науковців.

Микола Мушинка

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Життя та його діяльність в галузі
фольклористики, літературознавства
та мовознавства

Видання друге, доповнене та перероблене

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

ББК 82.3(4Укр)
М93

Мушинка Микола

М93 Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. — Вид. 2-ге, доп. та переробл. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2022. — 384 с.

ISBN 978-966-10-7547-3

У пропонованому виданні розглянуто життя та наукову діяльність В.М. Гнатюка — українського етнографа, фольклориста, мовознавця, літературознавця, мистецтвознавця, перекладача та громадського діяча, уродженця Тернопільщини.

Для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів, викладачів, учителів-словесників, науковців.

ББК 82.3(4Укр)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-7547-3

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2022

*Володимир Гнатюк.
Олійний портрет Михайла Бойчука.
З колекції автора.*

Передмова

Книжка, яку читач тримає в руках, родилася в дуже складних і «нетрадиційних» умовах. Почав я її писати в пастушій колибі рідного села Курова у східній Словаччині, де я, будучи кандидатом наук та доктором філософії, змушений був працювати пастухом колгоспної худоби. Писати монографію я почав з ініціативи дочки Володимира Гнатюка Олександри, що жила в Парижі, котра підказала мені цю думку після виходу першої моєї книжки про її батька — *«Володимир Гнатюк і Закарпаття»* (Париж, 1975). Та коли після п'яти років (1978) райком компарії в Бардієві заборонив мені пасти худобу (мовляв, у моїй пастушій колибі в горах часто перебувають «підозрілі» люди, навіть з-за кордону, за якими органам державної безпеки важко стежити), я повернувся до сім'ї в Пряшів, де умови для наукової праці були сприятливіші, ніж у селі.

Працюючи кочегаром у котельні новопобудованого кварталу, я продовжував роботу над монографією про В. Гнатюка, користуючись понад 700 томами видань Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, які я в 1964–65 роках офіційно спровадив із обмінного фонду Львівської наукової бібліотеки ім. Стефаніка в бібліотеку Дослідного кабінету україністики при кафедрі української мови і літератури Університету ім. П.Й. Шафарика у Пряшеві. Та коли про це довідався шеф кафедри М.Р., він заборонив бібліотекарці М.Б. позичати мені будь-яку книгу. Для мене це була справжня катастрофа. По книжки, які знаходилися в кільका десятків метрів від моєї квартири, я змушений був їздити в

Слов'янську бібліотеку в Прагу, там вивчати й робити з них виписки на місці (бо старші видання додому не позичали), а потім виписки опрацьовувати на кочегарці під гучну «музику» черпалок, вентиляторів та іншої техніки.

Та працю я завершив і машинопис вислав до видавництва НТШ в Сарселі біля Парижа, а його гарно переплетену копію — замовниці Олександрі Гнатюк в Париж, котра тоді була вже важко хворою (манія переслідування). Вона категорично відмовилася фінансувати видання книжки, вимагаючи її скорочення бодай на половину. Не допомогли ні переконування голови НТШ Володимира Кубійовича та генерального секретаря Аркадія Жуковського, що скорочення праці було би збідненням публікації і не представило би батька в повній величі. Вона стояла на своєму, мовляв, таке об'ємне видання її фінансово зруйнує (що не було правдою, бо грошей у неї було досить). Врешті-решт видавництво звернулося до найавторитетнішої інституції — єпископа Української греко-католицької церкви та Секретаря Синоду ієрархів УГКЦ Михайла Гринчишина, який переконав пані Олександрю, і вона погодилася профінансувати видання без скорочень¹.

332-сторінкова книжка вийшла друком 1987 року як 207-й том «Записок Наукового товариства ім. Шевченка». Згідно з договором, я мав одержати 20 авторських примірників. В. Кубійович листовно запитав мене, на яку адресу НТШ має вислати ці примірники, підкресливши, що видавництво безкоштовно може вислати мені для власного розпорядження 50, 100 або й більше примірників.

Мені стало зрозуміло, що книжку, видану чотирма центрами «українського буржуазного націоналізму» (Париж, Нью-Йорк, Сідней, Торонто) політична цензура не пропустить ні в Україні, ні в Чехословаччину, тому я попросив НТШ вислати призначених мені 20 примірників на адреси наукових бібліотек України. Будучи обізнаним із системою радянських бібліотек, я надіявся, що там вони потраплять у засекречені «спецфонди», які колись буде розсекречено, і моя книжка стане доступною і читачам в Україні. Видавництво так і зробило. Та жодна книжка в Україну

---

¹Пишу про це тому, щоб читач зрозумів, у чому полягали «делікатні обов'язки посередника між фундаторкою й редакцією», за які редактор книжки А. Жуковський дякує владі Гринчишину у передмові.

не потрапила. Всіх 20 примірників було затримано... в Москві й призначено на фізичну ліквідацію².

Оскільки мені відомо, в Україну навіть до наукових бібліотек не потрапив жоден примірник моєї монографії про В. Гнатюка. Та й примірники, вислані на мою адресу поштою, цензура не пропустила. Єдиний примірник своєї книжки я одержав через рік після її виходу через... Африку³.

Про своє зацікавлення життям і діяльністю українського вче-

---

²Про це я довідався від правнучки Володимира Гнатюка Марини Лисициної (1954 року народження), яка в 1979 році розповіла мені таку історію. До її матері Ради Юрївни Гнатюк (1928 р. народження), яка жила і працювала в Москві, підійшов хтось із її знайомих і показав їй мою книжку: «Не буде це хтось із твоїх родичів?». Вона ознайомилась із змістом та з великим здивуванням з'ясувала, що це монографія про її діда, в якій є біографія її батька і навіть його фотографія. Для неї це викликало нервове потрясіння. Справа в тому, що після арешту батька в 1935 році мати Ганна Снурцина (1906-1976), щоб не стати «членом сім'ї ворога народу» (існував такий офіційний термін), відреклася від нього і переселилася із Харкова в Москву, а дитині, коли ця піросла і питала, де батько, відповіла: «Загинув на фронті». Рада так і писала в усіх анкетах й автобіографіях: «Батько загинув у Великій Вітчизняній війні», і як дочка загиблого героя, закінчила технічний вуз, стала кандидатом наук і працювала в одному з інститутів АН СРСР. Слідами матері пішла і її єдина дочка Марина, що працювала інженером-математиком конструкторського бюро «Салют» у Москві. Довідавшись із моєї книжки, що її дід Юрій Володимирович був у 30-х роках репресований, вона почала шукати його сліди і встановила, що після відбуття терміну покарання в ГУЛАГу, він жив у засланні в селі Маршанськ Тамбовської області в подружньому зв'язку з жінкою-переселенкою Євгенією Швейкіною (1926-1976), на 26 років молодшою за нього, і мав з нею трьох синів — Гнатюків: Володимира (1946), Леоніда (1947) та Віктора (1949). Батьки померли, а сини там живуть по сей день. З дочкою Радою, внучкою Мариною та сином Віктором я в 1991 році зустрівся на конференції до 120-ліття з дня народження В. Гнатюка у Львові. Коли я про цю історію написав дочці Володимира Гнатюка Олександрі в Париж, вона не повірила: «Мій брат не був одружений. Це хтось на прізвище «Гнатюк» видає себе за нащадка мого батька і брата. Щоб переконатись у цьому, вона вислала в Москву свою племінницю Лолу Гардесман (дочку сестри Ірини). Ця, зустрівшись із нащадками, підтвердила достовірність моїх досліджень. *Детальніше про це див.:* Мушинка М. Доля нащадків Володимира Гнатюка. *Народна творчість та етнографія*, 1972, № 5-6. — С. 16-19; його ж: Виймки з дискусії. В кн. «Від НТШ до УВУ». — Київ, 1992. — С. 390-394.

³Мій син Олесь вчився у Празі зі сином журналістки Павли Джазайрі, яка летіла задля репортажу до Африки через Париж. На летовище привезли їй мою книжку, вона взяла її до Африки і, повернувшись у Прагу, передала її моему синові через свого сина.

Влітку 1989 року чехословацькі державні органи дозволили мені відвідати стрія Петра в Канаді. В Торонто я летів через Париж, де мені дали кілька примірників моєї книжки, які я згодом подарував науковим бібліотекам України.

ного до 1986 року я написав у післямові до першого видання своєї книжки «*Стежками життя з Володимиром Гнатюком*». Там само я подав і бібліографію своїх праць про В. Гнатюка, опублікованих з 1963 по 1987 рік. Обидва матеріали передруковані і тут.

* * *

У наступних рядках я би хотів розповісти про свій внесок у гнатюкознавство після виходу цієї книжки в Парижі.

У тому ж 1989 році в Новому Саді (Сербія) вийшла моя монографія «*Фольклор русинів Войводини*», а в ній — окремий розділ про внесок В. Гнатюка в дослідження фольклору цього регіону. Дані про внесок В. Гнатюка в дослідження культури русинів-українців Словаччини містить і моя монографія «*Народна культура південних лемків*», опублікована у другому томі збірника «*Лемківщина*» (Нью-Йорк, 1988, т. 2. — С. 22, 345, 391-392, 396, 404-405 та ін.).

У вищенаведеній післямові до першого видання я розповів, як органи влади в останній момент скасували підготовлену мною конференцію до 100-ліття з дня народження В. Гнатюка 1971 року. Я очікував, що мене — як дослідника життя і діяльності В. Гнатюка, що про нього захистив кандидатську дисертацію в празькому Карловому університеті, видав про В. Гнатюка дві книжки та кільканадцять наукових статей, зберіг значну частину його рукописної спадщини, спричинився до побудови меморіального музею В. Гнатюка у Велесневі та пам'ятника на його запусненій могилі у Львові в 1971 році — запросять на святкування століття від дня народження В. Гнатюка до Ужгорода, Львова, Тернополя або Києва. Не запросили, хоча в кожному з цих міст проходили міжнародні наукові конференції, приурочені до цього ювілею.

В Ужгороді тричленну делегацію «гнатюкологів» Словаччини очолював директор Інституту марксизму-ленінізму Університету ім. П.Й. Шафарика в Пряшеві Іван Байцура, а її членом був голова партійної організації цього університету Михайло Роман. Жоден із них про В. Гнатюка не написав ні рядка.

На тернопільську конференцію я обіцяв привезти оригінал портрета Володимира Гнатюка пензля їхнього земляка Михайла Бойчука й подарувати його Меморіальному музеєві В. Гнатюка у Велесневі, де знаходилася (і досі знаходиться) первісна рамка цього портрета з його репродукцією. Про це було повідомлення

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
КНИГИ.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ